

half-, semi-, sub- і антонімічні префіксально-конверсивним одиницям з all-, on-, out-, over-, super-, up-.

Транспонувальний префікс up- (<OE) бере участь у літературній мові і терміносистемах. Префіксальні конверсиви з up- утворені від іменникових, прикметникових і дієслівних основ за шістьма транспонувальними словотвірними моделями: pref + V → N (up-put); pref + N → V (uptower); pref + N → Adj (uphand); pref + Adj → V (uphigh); pref + Adj → N (upright); pref + N → Adv (up-stairs). Похідні одиниці з транспонувальним префіксом up- антонімічні префіксальним конверсивам із under-.

Запозичені й автохтонні префікси активно реалізують свої транспонувальні властивості. Інвентар англійських транспонувальних префіксів налічує 41 префіксальну морфему, серед них 17 автохтонних. Транспонувальні префікси перебувають у відношеннях синонімії та антонімії. Префіксальні конверсиви утворюються за допомогою наступних транспонувальних словотвірних моделей: pref + Adj → V; pref + Adj →* N; pref + Adj →* Adv; pref+ N → V; pref+ N →*• Adj; pref+ N →» Adv; pref + V →» Adj; pref+ V →» Adv; pref+ V →» N. Творення префіксально-конверсивних похідних за допомогою автохтонних транспонувальних префіксів є продуктивним і динамічним явищем, про що свідчать тенденції у сучасній англійській мові.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бартков Б.И. Количественный деривативный английский языка (300 аффиксов научного стиля и литературной нормы). - Владивосток, 1984. - 62 с. (Препр. / АН СССР ДВНЦ Кафедра ин. яз.)
2. Борисенко И.И. Отыменные сложные глаголы в современном английском языке (на материале новообразований 1939-1969 годов): Дис. канд. филол. наук: 10.02.04. - К., 1973. - 230 с.
3. Марина В.Г. Исследование роли препозитивных частиц типа under- в английском словообразовании: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. - М., 1978. - 27 с.
4. Сакал Т.М. Историко-ономасіологічне та когнітивне дослідження префіксальних неологізмів у англійській мові: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. - Ужгород, 2004. - 220 с.
5. Стасюлевичотэ Э.П. Префикс up- в глаголе в современном английском языке // Ученые записки Москов. обл. пед. ин-та. - 1958. - Т. 64. - С. 469-478.
6. Шкарулин В.И. Конвертирующие префиксы в английском языке // Вопросы романской и германской филологии. Уч. записки. - Пятигорск: ППТИ, 1961. — Т. 24. - С. 173-219.
7. A New English Dictionary on Historical Principles / Ed. J.A.H. Murray. - Oxford, 1888 - 1933 (Vol. I - XII). (NED)

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Руда – кандидат філологічних наук, асистент кафедри англійської філології Львівського національного університету ім. І.Франка.

Наукові інтереси: історія англійської мови, лінгвостатистика.

ДО ПИТАННЯ ІЗОМОРФІЗМУ ТА АЛОМОРФІЗМУ У СЛОВОТВІРНИХ СИСТЕМАХ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Ганна СКЛЯНИЧЕНКО (Кіровоград, Україна)

У статті здійснена спроба застосування базових положень теорії природної морфології для виділення ізоморфних та аломорфних рис дериваційних систем англійської та української мов. Піднімається питання необхідності виділення типологічних констант дериваційної системи як основних одиниць її порівняльного опису.

The paper defines isomorphic and allomorphic characteristics of English and Ukrainian derivational systems on the background of the main provisions of Natural Morphology Theory. The problem of typological constants as basic units of contrastive analysis is also raised.

Принципи, на яких будується контрастивний аналіз усіх мовних рівнів, демонструють, з одного боку, спільні засади, з іншого – мають свою специфіку щодо певного мовного рівня. Специфічність порівняння дериваційних систем флективних мов полягає перш за все у проблемі визначення самого статусу словотвору. Причиною є те, що його одиниці не можуть розглядатися як елементи однієї горизонтальної площини, оскільки до них належать і морфемі, і поліморфні основи, і словоформи, і слова в цілому. Їх не можна об'єднати за функціональними ознаками, тому що лексичні морфемі за своїм характером і роллю в оформленні слова відмінні від граматичних. Виходячи з цього, словотвір не можна кваліфікувати як окремий мовний рівень. Довгий час серед дериватологів не було однастайності щодо визначення його характеру як надрівневий чи міжрівневий. Однак немає

сумніву, що це самостійна підсистема мови, і це необхідно мати на увазі при контрастивному аналізі дериваційних систем.

У порівняльних дослідженнях із словотвору англійської та української мов привертає увагу відсутність єдиного підходу та інструментарію, що застосовуються при аналізі його матеріалу. У даній статті робиться спроба за допомогою основних положень теорії природної морфології (Natural Morphology theory) виділити ізоморфні та аломорфні явища у дериваційних системах англійської та української мов.

Специфіка словотвору різних мов є причиною того, що самі терміни ізоморфізм та аломорфізм, які вживаються для визначення його особливостей, мають відносний характер. Це обумовлено типом порівнюваних мов (неспоріднені, споріднені, близькоспоріднені), а також метою аналізу (загальна характеристика, детальна характеристика). У неспоріднених мовах спостерігаються більш очевидні відмінності у словотворенні. У дериваційних системах близькоспоріднених мов ізоморфні та аломорфні характеристики не так різко протиставлені. Швидше можна говорити про розходження у процесі їх розвитку [15: 15]. Англійська та українська мови належать до різних груп індо-європейської мовної сім'ї.

Для загальної характеристики словотвору порівнюваних мов ідентифікація його **системних рис** є одним із фундаментальних завдань. Це означає, що тільки регулярно відтворювані похідні мають бути об'єктом аналізу. Індивідуальні утворення, оказіоналізми, деривати, що виникли на базі малопродуктивних та непродуктивних моделей не є, таким чином, об'єктом порівняння. Не менш важливим для типології словотвору є семантичний аспект дериватів, аналіз якого виходить із припущення, що семантичні компоненти (семи) кваліфікуються як організаційний фактор дериваційної системи. Семи можуть бути або формально маркованими (експліцитними), або формально немаркованими (імпліцитними). Семантично однакові похідні у різних мовах можуть мати експліцитно виражені семи в одній із них та імпліцитно виражені семи в іншій. Наприклад, в українському прикметнику *глиняний*, що утворився за допомогою афіксації від іменника *глина* спостерігаємо формальну експліцитність семантичного компоненту. Його англійський відповідник *clay* (глиняний), утворений шляхом конверсії від іменника *clay* (глина), ілюструє протилежне явище – формальну імпліцитність семантичного компоненту. Це добре демонструє одну із аксіом контрастивної генеративної граматики про первинність семантичних репрезентацій та структурну своєрідність їх вираження в еквівалентних словах (реченнях) різних мов [13: 195].

Однією із особливостей типологічної мета-мови є проблема визначення основних одиниць опису окремих мовних рівнів. Вона обумовлена в типології також і відмінністю в способах наукового та дидактичного викладу, останній являє собою особливий інтерес для автора цієї статті.

Отже, проблема визначення адекватного інструментарію для порівняння словотвірних систем англійської та української мов є принципово важливою для вирішення поставленої у цій статті проблеми. Для цього треба мати на увазі, що у процесі творення похідних слів в обох мовах беруть участь такі мовні одиниці, як морфеми, лексеми, словосполучення тощо. Не всі словотвірчі ресурси однаковою мірою використовуються у дериваційних процесах кожної окремої мови. Однак морфема, будучи універсальним явищем системи словотвору, не є досконалим засобом порівняння дериваційних систем, тобто типологічною константою [8: 164]. На користь цього можна навести декілька аргументів. По-перше, не всі слова творяться шляхом додавання чи віднімання морфем. Наприклад, такі, що утворені за допомогою конверсії, лексико-синтаксичного способу. По-друге, в одній із порівнюваних мов може бути відсутній певний тип словотвірних морфем, наявних в іншій (в англійській мові відсутні постфікси, наявні в українській). По-третє, різновиди і кількість однопланових словотвірних морфем можуть суттєво різнитися у порівнюваних мовах, як це, наприклад, можна побачити при порівнянні афіксальних морфем англійської та української мов. Привертає увагу у ряді випадків термінологічна невідповідність англійської та української лінгвістичних традицій стосовно позначення важливих явищ словотвору.

Так, у вітчизняній дериватології прийняті такі таксоніми як *словотвірна модель*, *словотвірний тип*, *спосіб словотвору*. Усім трьом в англійській лінгвістичній традиції може

відповідати термін *morphological technique*. Англійський термін *serial formations* може відповідати двом різним українським термінам: *продуктивні утворення*, *регулярні утворення*.

У цьому, можливо, відображено тенденцію англійської мови до відтворення у словах більш загальних понять про об'єкти, дії або процеси, з іншого боку, це можна пояснити особливостями будови сучасного англійського слова, у якому в результаті відомих історичних процесів три одиниці різних рівнів – слово, основа і часто корінь – співпали в одній звуковій оболонці [3: 111].

Як правило, у порівняльних дослідженнях дериваційних систем англійської та української, англійської та російської мов за одиницю опису береться спосіб словотвору. Відповідно здійснюється поділ на ізоморфні та аломорфні способи словотвору.

Так, у підручниках з порівняльної типології І. Корунця, А. Левицького та Л. Славової, крім терміну *спосіб словотвору*, синонімічно йому вживається *тип словотвору*.

У своїй книзі І. Корунець відмічає типи словотвору, що є специфічно англійськими – конверсію та лексикалізацію форм множини іменників. Явища субстантивації, ад'єктивації та ін. автор відносить до окремого способу словотвору, притаманного обома мовам. Навряд чи можна погодитися із запропонованим підходом, згідно з яким похідний від дієслова *must* іменник *a must* розглядається як субстантивація, а подібна трансформація *to look > a look* як конверсія [4: 163, 164]. Словотвірна реверсія (*beg < beggar*) та телескопія кваліфікуються як спосіб (тип) словотвору, наявний в обох мовах.

Специфіка викладу теми «Типологія словотвору» у посібнику А. Левицького та Л. Славової не передбачає поділу на ізоморфні та аломорфні способи словотвору, за винятком зауваження про те, що абсолютно нетиповим для російської мови є утворення фразових дієслів: *to teach in*, *to look for* і т.д. [6: 60]. У процесі викладу, в той же час зазначається, що афіксація, наприклад, продуктивна в обох мовах, конверсія дуже продуктивна в англійській мові і рідко трапляється в російській мові і т.д.

У підручнику з порівняльної типології В. Аракіна дериваційні системи англійської та російської мов описані за способами словотвору, в рамках яких виділяються словотвірні типи та моделі. Поділ на типи та підтипи – суто структурний. Наприклад, «односудісальний підтип (R+s) представлений досить значною кількістю лексико-семантичних моделей... До цього підтипу належать лексеми іменників та прикметників» [1: 227]. Словотвірна модель, як бачимо розглядається як лексико-семантична репрезентація словотвірного типу і виділяється в його межах. Наприклад, автор відмічає 35 моделей, які утворюють у російській мові лексеми на позначення осіб чоловічої статі: R+ец: делец, R+овец: вузовец, R+чик: газетчик, R+тель: учитель та ін.

Майже всі автори зазначених підручників і посібників в тій чи іншій мірі беруть англійську словотвірну систему за еталон при її порівняльному описі з українською або російською.

На нашу думку, необхідність обрання адекватних одиниць опису дериваційної системи поряд із ідентифікацією її системних рис у кожній із порівнюваних мов та врахуванням семантичної вираженості похідного (експліцитно, імпліцитно) є важливими складовими для визначення ізоморфних та аломорфних рис словотвору англійської та української мов.

Пропонуємо базовими одиницями опису вважати словотвірний тип, словотвірну модель та спосіб словотвору, визначення яких наводиться нижче. Під **словотвірним типом** розуміємо єдність твірної основи, словотворчого форманту та словотвірного значення. Наступні українські та англійські похідні ілюструють цю дефініцію.

Укр. $\overset{\wedge}{\text{слухач}}$, $\overset{\wedge}{\text{глядач}}$, $\overset{\wedge}{\text{викладач}}$ належать до одного словотвірного типу, оскільки походять від дієслівної твірної основи, мають спільний формант (-ач) та словотвірне значення агента (виконавця) дії.

Англ. $\overset{\wedge}{\text{whitish}}$, $\overset{\wedge}{\text{reddish}}$, $\overset{\wedge}{\text{greenish}}$, походять від прикметникової основи, мають спільний формант (-ish) та словотвірне значення неповноти ознаки.

Словотвірна модель передбачає спільність двох характеристик: твірної основи та форманту.

Таким чином, українські слова *глядач* та *вимикач* належать до однієї словотвірної моделі, хоча й до різних словотвірних типів. Це ж стосується й англійських *reader*, *cooker*.

При порівнянні словотвірних систем різних мов термін **модель** вживається і в більш загальному розумінні.

Так, на тлі словотвірних процесів згідно з теорією загальної (універсальної) природності Дреслера, яка іще не знайшла місця у вітчизняній типології, розрізняють п'ять основних моделей творення слів у різних мовах світу [12: 76].

1) Додавання, тобто $X \rightarrow X+Y$, напр., *учитель* $\rightarrow$ *учитель+к-а*; *teach* $\rightarrow$ *teach+er*.

2) Підстановка, тобто $X+Y \rightarrow X+Z$, напр., *ірланд+ець* $\rightarrow$ *ірланд+к-а*; *employ+er* $\rightarrow$ *employ+ee*.

3) Модифікація (фонологічні та морфонологічні зміни), тобто $X \rightarrow X'$, напр., [*зелений* $\rightarrow$ *зелен'*].

4) Конверсія, тобто $X \rightarrow X$, напр., *clean* $\rightarrow$ *to clean*.

5) Віднімання, тобто $X \rightarrow X-Y$, напр., *editor* $\rightarrow$ *to edit*, *бізми* $\rightarrow$ *біз*.

Наведені моделі можна кваліфікувати як такі, що виражають усі можливі структурні варіанти словотворення. Найбільш знаковою із них є модель додавання, що зазвичай співвідноситься з афіксацією чи словоскладанням. Тут привнесення нового словотвірного значення виражається через додавання певних морфем до форми слова. Менш знаковими є підстановка та модифікація. Конверсія, при якій одна і та ж форма використовується для вираження різних значень, є незнаковою. Остання модель, віднімання, є в цьому плані, антитезнаковою, оскільки привнесення нового значення співвідноситься з відніманням словотвірного форманту.

Структурно подібні шляхи й прийоми творення нових слів у результаті використання наявних у даній мові словотвірних ресурсів називають **способом словотвору** [9: 76]. В рамках кожного окремого способу існують і функціонують свої специфічні словотвірні типи та моделі.

Однак, якщо брати до уваги більш загальне розуміння терміну **словотвірна модель** (п'ять наведених типів), то можна зазначити, що одна і та ж модель може зустрічатися в рамках різних способів словотвору. Наприклад, як уже зазначалося вище, модель додавання реалізується і в межах афіксального способу словотвору, і в межах словоскладання.

У сучасних українській та англійській мовах виділяються як подібні, так і відмінні способи творення слів.

Так, у дослідників, які займаються типологією англійської та української мов? не викликає сумніву те, що афіксація, словоскладання, абрєвіація є ізоморфними способами словотвору у цих мовах. Питання переважно виникають щодо статусу в них конверсії, телескопії (*blendings*), реверсії (*back formation*), які за англійською лінгвістичною традицією кваліфікуються як способи словотвору. Однією із причин є те, що при порівняльному аналізі словотвірних систем англійської та української мов українські структурні відповідники англійської конверсії, реверсії, телескопії кваліфікуються як відповідні способи словотвору на базі української дериваційної системи, що не вважається нам прийнятним.

На нашу думку, сучасна теорія природної морфології (Natural Morphology Theory) здатна внести ясність щодо поставленої проблеми. Зазначена теорія є когнітивно орієнтованою і має на меті виділити внутрішні і зовнішні фактори у мотивації морфологічних змін [12: 80]. У цій назві «природний» розуміється як когнітивно простий, більш доступний та загальноприйнятний.

Складниками теорії природної морфології є: а) теорія загальної (універсальної) природності, що розглядає можливі морфологічні зміни стосовно всіх або більшості мов світу, б) теорія типологічної природності, що робить проєкцію на мотивацію морфологічних змін мов, які належать до одного типу, в) теорія природності окремо взятої мови, яка визначає логіку морфологічних змін, специфічних для певної мови. Зазначені складові

становлять ієрархію, де у випадку протиріччя між ними теорія типологічної природності вважається пріоритетнішою за теорію загальної природності, а теорія природності окремо взятої мови пріоритетнішою, ніж теорія типологічної природності. Подібне зазначеному твердження знаходимо і у вітчизняних лінгвістів, де відзначається, що в ієрархії мета-теоретичних категорій **контрастивний складник** (розрядка тут і далі в цитатах наша – Г.С.) посідає вище місце порівняно з одиницями певного мовного рівня [11: 33].

Іншими параметрами теорії загальної (універсальної) природності є проявленість, прозорість, здатність однієї словотвірної форми бути одно чи двозначною. Спробуємо за цими критеріями визначити місце конверсії, реверсії та телескопії в дериваційних системах англійської та української мов.

Відповідно до зазначених параметрів конверсія як модель словотвору є менш природною, ніж афіксація, оскільки: а) афіксація у плані додавання форманту є більш проявленою структурно, словотвірна сема є маркованою, тобто виражена експліцитно; б) прозорість похідної основи при конверсії ускладнюється повною відсутністю форманту, який спричиняє появу нового словотвірного значення, тобто словотвірна сема є немаркованою, імпліцитно вираженою; в) використання однієї і тієї ж словоформи для утворення різних словотвірних значень вважається менш природним, ніж використання різних форм для вираження різних словотвірних значень (пор. *to cut* → *a cut*, *to cut* → *a cutter*).

Це з, одного боку, мало б бути причиною меншої продуктивності конверсії. З іншого боку, теорія загальної природності зазначає, що із трьох типів вивідних слів, які представлені а) коренем (учити→учення), б) основою (учити→учитель), в) словом (учитель→учителі), останній тип є більш природним. Це, безумовно, додає підстав вважати, що конверсія у певних типах мов може бути продуктивним типом словотвору, як, наприклад, у сучасній англійській мові.

З огляду на теорію **типологічної природності** слід зазначити, як дуже важливий той факт, що слов'янські мови, до яких належить українська, являють собою флективно-фузійний тип мов з чіткою різницею у словотворчих та формотворчих формантах. Флексії у таких мовах, крім словозмінної, мають функцію **реалізації слова**.

Оскільки зміна словотвірного чи категоріального значення у словах цього типу найчастіше пов'язана з додаванням чи підстановкою формальних показників, загальна структура слова у слов'янських мовах може бути представлена такою схемою: префікс+корінь+суфікс+(іноді тематичний маркер)+ флексія.

Певні елементи цієї схеми можуть бути відсутніми у структурі слова. Відсутність афіксу чи флексії може бути кваліфікована як нульова афіксація чи нульова флексія і розглядатися, таким чином, як варіант додавання, коли відсутність маркера також вважається маркером, хоча і нульовим.

Беручи до уваги своєрідність будови слова у слов'янських мовах, С. Манова пропонує вважати слово побудованим за принципом конверсії, якщо при утворенні нового словотвірного значення жодний **дериваційний** елемент не додається, віднімається або підстановлюється відносно словотвірної основи [14: 17]. Таким чином, слова *чистий*→*чисто*, *грати*→*гра* розглядаються як результат конверсії.

Аналізуючи словотвір російської мови, О. Кубрякова говорить про наявність у ній конверсії, зазначаючи, що конверсію можна визначити і як процес морфологічної транспозиції основи, і, отже, як процес певної заміни парадигми у похідній одиниці або як наслідок певної зміни її морфологічного оточення [5]. На думку автора, термін конверсія можна вживати як у широкому, так і вузькому розумінні. Вузьке значення конверсії передбачає повний структурний збіг початкових форм твірної та похідного слова. Власне це те, що у російській та українській лінгвістичній традиції називається морфолого-синтаксичним способом словотвору. Наприклад, прикметник *майбутнє* (майбутнє життя) і іменник *майбутнє* (наше майбутнє).

При широкому розумінні до конверсії відносять і випадки структурного збігу тільки основ похідних і твірних слів у початковій формі, напр. *золото*, *золотий*.

Поділяючи позиції О. Кубрякової, українські мовознавці В. Горпинич, М. Плющ вважають найбільш вмотивованим вузьке визначення конверсії стосовно характеру словотвірних процесів в українській мові, тобто термін конверсія вживається як синонім до морфолого-синтаксичного способу словотвору [2: 126; 10: 163].

При цьому варто вказати, що зміни парадигматичних характеристик українських слів, утворених морфолого-синтаксичним способом (зокрема субстантивізація, ад'єктивізація, прономіналізація), не настільки виразні, як в англійських словах, оскільки українські іменні частини мови мають набагато більше спільних між собою граматичних категорій, порівняно з англійськими.

На наш погляд, неусталеність у визначенні конверсії стосовно наявності її у мовах різного типу великою мірою пов'язана із відсутністю чіткого розмежування розуміння конверсії як моделі творення слів і конверсії як способу словотвору.

Нам видається доречнішим визнати конверсію на українському мовному ґрунті не стільки як спосіб словотвору, скільки як словотвірну модель, яка знаходить своє вираження у деяких способах словотвору. Англійська конверсія більш гомогенна, що дає їй можливість бути вираженою більш системно у межах єдиного способу словотвору. Українська конверсія більш варіативна, що може бути проілюстровано наступними аргументами.

Усі визначення англійської конверсії кваліфікують її як здатність однієї і тієї ж словоформи у початковій формі вживатися на позначення різних частин мов. Моделі конверсії, наявні в українській мові, не обов'язково спрямовані на зміну частиномовної приналежності. Наприклад, *онук*→*онука*, *раб*→*раба*.

Англійська конверсія як спосіб словотвору характеризується тим, що роль словотвірного форманту в ній виконує словозмінна парадигма похідного слова. Нижче подано словозмінні парадигми англійських слів, утворених шляхом конверсії: а) *light* (n) – *lights*, б) *light* (v) *lights* – *lit* – *lighting*, в) *light* (adj) – *lighter* – *lightest*.

Українські слова, утворені за моделлю конверсії, можуть як змінювати, так і не змінювати свою словозмінну парадигму. До першої групи належать слова на зразок: *бігти*→*біг*, *математика*→*математик*, *онук*→*онука*. До другої групи відносяться: а) субстантивовані прикметники та дієприкметники (*Трудящі* нашої країни. *Наречена* брата), б) ад'єктивні прикметники (*невловимий*), в) віддієприслівникові прислівники (*читати лежачи*).

На нашу думку, таке розмаїття варіантів моделі конверсії на українському словотвірному ґрунті не стільки об'єднує їх у єдиний спосіб словотворення, скільки дає підстави говорити про **співвідносність** їх у дидактичному аспекті з англійською конверсією. З огляду на пріоритетність принципу природності окремо взятої мови та флективно-фузійний тип української мови більш органічним нам видається розглядати похідні типу *ходитьи*→*хід*, *плакати*→*плач*, *синій*→*синь*, *математика*→*математик* у рамках найпродуктивнішого в українській мові способу словотвору – афіксації, і вважати їх утвореними за допомогою нульового афіксу [7: 216].

З цієї ж причини не можна віднести зазначені українські похідні до реверсії як способу словотвору подібно до англійських утворень *editor* > *to edit*, *baby* – *sitter* > *to baby* – *sit*. Оскільки у поданих вище англійських похідних нові слова утворюються шляхом усичення суфікса вивідної основи, а в українських – шляхом усичення формотворчої морфеми.

Більш природним для структури української мови бачиться виділення субстантивованих прикметників та дієприкметників, а також ад'єктивованих прикметників та віддієприслівникових прислівників у окремий морфолого-синтаксичний спосіб словотвору, як це і робиться у класичних працях з теорії морфології та словотвору.

Подібний підхід застосовується для визначення місця телескопії у дериваційних системах англійської та української мов. Це досить продуктивний спосіб творення слів в англійській мові, який можна охарактеризувати як «мозаїчний» словотвір. На базі частинок (не обов'язково морфем) двох слів утворюється одне, у якому не завжди можливо виявити словотвірні маркери, як наприклад, у слові *smog* (*sm(oke)+f(og)*) на відміну від *meritocracy*

(*meri(t)+(aris)to*cracy). Англійська телескопія представлена цілою низкою словотвірних типів. Подібні утворення української мови не є чисельними. Їх можна виділити на базі контамінації у медичній термінології (*аскофен* < *ас* (*пірін*)+ (*ко*)*феїн*) або в індивідуальних нестандартних утвореннях. Наприклад: *лигр* – тигро – лев, *кавбуз* – гібрид кавуна та гарбуза. І хоча останнім часом слова такої структури частіше з'являються в українській мові, на нашу думку, телескопія не є системною рисою українського словотвору, тому при порівняльних дослідженнях не може бути кваліфікована як спосіб словотвору. Її швидше можна розглядати як нову словотвірну модель у дериваційній системі української мови.

Таким чином, вживання термінів ізоморфізм та аломорфізм щодо словотвірних систем різних мов має відносний характер, що обумовлено типом порівнюваних мов, особливістю структури їх слова, ідентифікацією системних рис їх дериваційних систем, своєрідністю вираження семантичних компонентів їх слова, а також обранням адекватного інструментарію порівняльного опису.

Флективно-фузійний тип українського слова з чіткою різницею у словотворчих та формотворчих морфемах, де флексії виконують функцію реалізації слова, та своєрідна структура сучасного англійського, в якому три одиниці різних рівнів – слово, основа і часто корінь – співпали в одній звуковій оболонці, дозволяють виділити в їх дериваційних системах наступні ізоморфні характеристики. В обох мовах афіксація, словоскладання, абревіація наявні на рівні **способів словотвору**.

Ізоморфними **явищами** дериваційної системи є в обох мовах конверсія, реверсія та телескопія, аломорфізм вираження яких полягає в існуванні їх в англійській мові на рівні **способів** словотвору, а в українській – на рівні словотвірних **моделей**. Телескопія як словотвірна модель не є системною рисою в українській мові.

Зазначені особливості є відображенням загальних напрямків розвитку дериваційних систем двох мов – вираженої формальної експліцитності семантичних компонентів українських слів та більшої тенденції до їх імплікативного вираження в англійській мові.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Аракин В.Д. Сравнительная типология английского и русского языков. – М., 1989. – 259 с.
2. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. – К., 1999. – 204 с.
3. Иванова И.П., Чахоян Л.П. История английского языка. – М., 1976. – 319 с.
4. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов. – Вінниця. «Нова книга». – 2003. – 459 С.
5. Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: филологич. ф-т МГУ им. М.В. Ломоносова. – 1997. – 245 с.
6. Левицкий А.Э. Славова Л.Л. Сравнительная типология русского и английского языков. – К., «Освіта України», 2007. – 271 с.
7. Скляниченко Г.В. Конверсія в сучасних англійській та українській мовах: словотвірний аспект. Наукові записки. – Кіровоград: Серія: філологічні науки (мовознавство). – Вип. 75 (1). Кіровоградський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка, 2008. – С. 213–217.
8. Скляниченко Г.В. Типологічна константа як дидактичний термін та елемент мовної таксономії. Нова філологія. – Вип. 26. Функціональне та лінгвопрагматичне вивчення мовних одиниць. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2007. – С. 161–166.
9. Словотвір сучасної української мови // за ред. Ковалика І.І. – К., 1979. – 406 с.
10. Сучасна українська літературна мова // за ред. Плющ М.Я. – К., «Вища школа», 2000. – 428 с.
11. Тищенко К.М. Метатеорія мовознавства. – К., 2000. – 350 с.
12. Dressler, W. The cognitive perspective of “naturalist” linguistic models. *Cognitive Linguistics* 1–1, 1990. – P. 75–98.
13. Tomasz P. Krzeszowski. *Contrasting languages: The scope of contrasting linguistics*. Published by W. de Gruyter. New-York – Berlin, 1990. – 286 с.
14. Manova S. Towards a theory of conversion in Slavic: Evidence from Bulgarian, Russian and Serbo-Croatian. *Glosses*, issue 6, 2005. – P. 3–30.
15. Straková V. 1978. “Ke kontrastivni morfosémantické analýze”. *Studie ze slovanské jazykoědy* J. Praha. Kabinet cizich jazyku. – 151–226.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ганна Скляниченко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.Винниченка.

Наукові інтереси: порівняльна типологія англійської та української мов, словотвірний та лексико-семантичний аспекти.